

особистісних страхів призовників.

Результати проведеного дослідження доводять існування широкого кола джерел страхів призовників, що характеризуються різною частотою та інтенсивністю прояву в залежності від превалювання у них певних акцентуативних відмінностей.

Перспективами подальшого дослідження вбачаємо у вивченні психологічних чинників, що обумовлюють формуванню специфічних страхів призовників.

Список використаних джерел

1. Косік В. В. Страх у контексті психологічного портрету призовника / В. В. Косік // Зб. наук. пр. Київського військового гуманітарного інституту. – Випуск 1 (8). – 1999. – С. 28-33.

2. Шелестова О. В. Деприваційна травма і розлади адаптації у призовників / О. В. Шелестова // Збірник наукових праць К-ПНУ ім. Івана Огієнка Проблеми сучасної психології. – 2012. – випуск 17. – С. 724-733

3. Китаев-Смык Л. А. Психология стресса / Л. А. Китаев-Смык. – М. : Наука, 2010. – 368 с.

*ЯБЛОЧНИКОВ С.Л., д. пед. н., професор,
Інститут вищої освіти НАПН України*

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ БЕЗПЕКИ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Освіта і наука є інтернаціональними апріорі. Глобальні цілі їх функціонування в різних країнах Європи та світу якщо не тотожні, то дуже близькі за своєю сутністю. А тому, ці галузі фактично можуть бути своєрідним інтегруючим елементом, котрий забезпечує ефективне і результативне функціонування системи колективної безпеки, створення якої переважна більшість держав має за мету. При цьому вони використовують різні інструменти, в тому числі й можливості чисельних міжнародних організацій, зокрема, Організації об'єднаних націй.

Зрозумілим також є той факт, що система освіти – невід'ємна частина сукупності соціально-економічних відносин у будь-якій державі й сучасному світовому співтоваристві. Відповідно, безпека у сфері освіти – важливе питання поряд із її забезпеченням у низці інших сфер, зокрема, у військовій, технічній, технологічній, економічній, фінансовій, соціальній, політичній, екологічній, інформаційній. Як свідчить аналіз наукових публікацій, вирішення

зазначених проблем в освіті й науці, формування і підтримка безпечного стану освітнього простору, як правило, є елементами державної стратегії, мета реалізації якої не тільки отримання якісних і доступних освітніх послуг усіма верствами населення й здійснення досліджень, але й загальний динамічний розвиток.

Важливим для суспільства є створення умов так званої психологічної безпеки. Людина має відчувати комфорт і захищеність не тільки у сенсі запобігання завдання їй шкоди фізичної, матеріальної, фінансової, але й моральної та шкоди у емоційній сфері. Кожен є унікальним феноменом, що потребує уваги з боку оточуючого середовища, обережного і чуйного ставлення до вирішення різного роду проблем, особливо, якщо мова йде про інклюзію.

Метою даної публікації є з'ясування змісту психологічної складової безпеки системи освіти, зокрема, в умовах інклюзії.

Актуалізація проблем пов'язаних із забезпеченням безпеки людини, у тому числі і безпеки психологічної, в сучасному світі, багато в чому визначається істотним суттєвим зростанням кількості природних, техногенних, гуманітарних й іншого роду катастроф, а також динамічними соціальними змінами у суспільстві, які, як правило, призводять до фактичного руйнування сформованих протягом значного періоду часу стереотипів поведінки. Прикладів зазначених вище негативних явищ, що є джерелами небезпеки, у сучасній історії еволюції людства більш ніж достатньо.

Така актуалізація також обумовлена збільшенням обсягу інформації, що сприймається і переробляється людством, фактичним формуванням величезних інформаційних потоків, а також загальним прискоренням темпів реалізації життєвих циклів. Перераховане нами вище порушує звичні умови життя людей, обумовлює їх потребу в безпеці і захищеності від негативних впливів.

Досить показовим є те, що в останній час у психолого-педагогічній літературі наукові дослідження, котрі присвячені психологічній безпеці особистості, визначають як самостійний науковий напрям. А безпосередньо сама психологічна безпека особистості вченими-психологами розглядається у сенсі відповідної істотної мобілізації ресурсів людської психіки у важких і екстремальних умовах (І. Баєва, Є. Бурмістрова, Б. Єремєєв, П. Єрмаков, М. Зеленова тощо). Практична реалізація потреб особистості у безпеці розуміється низкою дослідників, як збереження психологічної цілісності індивіда, формування у нього відповідного рівня задоволення обставинами сьогодення, впевненості в майбутньому, відчуття захищеності основних інтересів і цінностей та успішності інтеграції у навколишнє середовище

та соціум.

Саме аспекти психологічної безпеки освіти, зазначені нами вище вчені, вказують в якості одного з найбільш важливих чинників із сукупності тих, що визначають перспективи розвитку освітнього простору та сфери науки. На їхню думку, психологічна безпека може також виступати як джерело для ефективного проектування і адекватного моделювання психолого-педагогічних умов навчання та виховання, одночасно сприяючи зміцненню і розвитку психологічного здоров'я усіх без винятку учасників освітніх процесів. Так, І. Баєва в одній з своїх публікацій обґрунтовує сутність поняття «психолого-педагогічна безпека» і визначає її як стан захищеності від психологічного насильства, ступеня задоволення основних потреб в особистісно-довірчому спілкуванні. Зокрема вона стверджує, що психолого-педагогічна безпека є однією з умов, які є позитивним поштовхом для психічного та професійного розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу [1].

В свою чергу Л. Гаязова, розвиваючи зазначені наукові ідеї, пише про комплексну безпеку навчального закладу й освітнього простору в цілому. Вона пропонує розглядати безпеку освітнього простору, як такий стан організаційних, просторово-предметних і соціальних аспектів сфери освіти, який, окрім забезпечення життя і здоров'я суб'єкта освіти виступає необхідною умовою для успішного розвитку й формування його особистості та забезпечує правову, соціальну, психологічну, інформаційну захищеність учнів, педагогів, батьків [2].

Дослідники по суті справи формулюють тезу стосовно того, що психологічна безпека учасників освітніх процесів безпосередньо залежить від наявних і прогнозованих загроз, джерелами яких є природа в цілому, суспільство, а також економічна, технологічна, технічна і інформаційна сфери діяльності людини. В свою чергу, з урахуванням зазначеного, безпека освітнього простору, що є продуктом цілеспрямованої діяльності людини, повинна розглядатися як певна обов'язкова умова забезпечення психічного здоров'я усіх активних учасників освітніх процесів, внаслідок найбільш повного задоволення основних їх потреб у спілкуванні в референтному середовищі, що є вільним від проявів насильства у міжособистісній взаємодії. Таке спілкування має бути відкритим, а відносини довірчими. Зрозуміло, що довірче спілкування для учасників освітніх процесів в умовах інклюзії є нагальною потребою, способом прориву певної ізоляваності від суспільства, суттєвим поштовхом для розвитку та формування відчуття захищеності та впевненості у майбутньому.

Усе наведене нами вище фактично трансформується в наступну схему:

– ефективна діяльність людини в більшості сфер сприяє формуванню безпечного простору (у тому числі і його освітнього сегменту), в якому вона існує безперервно, сприймаючи цей простір, як певний еталон;

– це дає можливість людині відчувати себе комфортно, в першу чергу психологічно, задовольняючи при цьому, свої потреби в постійному спілкуванні з іншими людьми, які не виявляють до неї агресії.

Якщо ж розглядати психологічну безпеку на рівні особистості, то цілком можливо прийти до висновку, що це є складною системою взаємовідносин із різними сферами дійсності, а також ставлення індивідууму до усіх інших людей та суспільства в цілому. Це цінності та ідеали, які багато в чому визначають поведінку людини. На рівні суб'єкта діяльності психологічна безпека – сукупність способів і технологій практичної реалізації активності, що створюють або знижують ступінь загрози іншій людині чи суспільству, а на рівні індивідуальності – цілі й орієнтири людини, котрі адекватно відображають її життєві пріоритети, а також екзистенціальну сутність.

У психолого-педагогічній літературі нині прийнято зазначати низку різних критеріїв, рівнів і компонент у ієрархічній структурі психологічної безпеки взаємодіючих суб'єктів. Як правило, основним критерієм психологічної безпеки вважають цілісність фізичної структури людини, відповідну певним нормам стабільного функціонування організму. Наступною за значимістю є група критеріїв, що належать до індивідуально-психологічного рівня. До цієї групи входять такі елементи, як адекватність відображення зовнішнього світу і ставлення до нього, рівень захищеності психіки, ступінь адаптивності функціонування, а також ступінь захисту свідомості людини від різного роду маніпулятивних впливів. Особистісно ієрархічному рівню критеріїв психологічної безпеки відповідають особливості індивідуальної реакції на соціальні негаразди, фізичне та психологічне насильство, які виникають внаслідок деяких подій і окремих поведінкових актів, що створюють загрозу особистій безпеці або ж безпеці близької людини.

На превеликий жаль, у сучасному суспільстві останнім часом превалює тенденція, котра полягає в тому, що реалізація практичної діяльності, як окремих його членів, так і цілих соціальних груп, в основному, спрямована навіть не на адаптацію до зовнішніх умов, а на

здійснення процесу успішного виживання в умовах агресивного і динамічного зовнішнього середовища. Тобто, більшість елементів суспільства в тій чи іншій мірі конфліктують один з одним замість того, щоб забезпечувати взаємне узгодження дій, спрямованих на досягнення загальної глобальної мети. А це вже серйозна загроза для суспільства і держави в цілому. Це також істотно впливає на рівень забезпечення психологічної безпеки, зокрема у сфері освіти.

Освітні установи усіх форм власності існують і функціонують, фактично реалізуючи боротьбу за виживання в умовах конкуренції з іншими елементами, вибудовуючи організаційну, навчальну, економічну, фінансову, соціальну, інформаційну, кадрову, господарську політику у відповідності з нормами поведінки, сформованими на міжнародному ринку освітніх послуг. Це суттєво відволікає активних учасників систем освіти та науки від реалізації покладених на них суспільством і державою функцій, внаслідок чого й формуються відповідні загрози, в тому числі й психологічній безпеці.

Список використаних джерел

1. Баева И. А. Психология безопасности как теоретическая основа гуманитарных технологий в социальном взаимодействии / И. А. Баева. – СПб. : РГПУ, 2007. – 289 с.

2. Гаязова Л. А. Обеспечение комплексной безопасности образовательной среды и ее психологическое сопровождение / Л. А. Гаязова // Известия Российского государственного ун-та им. А. И. Герцена. – Вып. №142. – 2011. – С.27–33.

***ЯРЕМЧУК В.О.**, викладач кафедри психології
Вінницького інституту Університету «Україна»*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Важливим завданням сучасної освіти виступає створення оптимальних умов щодо становлення у молоді спрямованості на особистісний та професійний саморозвиток. Основою спрямованості на саморозвиток є природна потреба у самореалізації, яка є не тільки джерелом розвитку особистості, але й надає віри у власні сили і допомагає встояти в бурхливому сьогоденні. Самореалізація особистості є важливим показником її життєвої активності, особливо у професійній сфері, яка виступає однією з основних сфер людської життєдіяльності. Детермінантою самореалізації є саморозвиток особистості як прояв суб'єктної активності у певній діяльності [1, с.